

Nikola Šubić Zrinski - operom kroz povijest

Šimatović, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Music Academy / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:878368>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA
IV. ODSJEK

IVAN ŠIMATOVIĆ
NIKOLA ŠUBIĆ ZRINJSKI - OPEROM
KROZ POVIJEST
DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2019.
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA
IV. ODSJEK

NIKOLA ŠUBIĆ ZRINJSKI - OPEROM KROZ POVIJEST

DIPLOMSKI RAD

Mentor: nasl. izv. prof. art. Giorgio Surian

Student: Ivan Šimatović

Ak.god. 2018/2019.

ZAGREB, 2019.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

nasl. izv. prof. art. Giorgio Surian

Potpis

U Zagrebu, 18.08.2019.

Diplomski rad obranjen _____

POVJERENSTVO:

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI MUZIČKE

AKADEMIJE

SAŽETAK

Svoj diplomski rad pod naslovom *Nikola Šubić Zrinjski – operom kroz povijest*, koncipirao sam u 6 cjelina. Sve cjeline, iako naizgled svaka tema za sebe, na kraju će se objediniti te ću zaključiti svoj rad, činjenice i razmišljanja.

U uvodnom poglavlju ukratko ću opisati svrhu pisanja diplomskog rada na temu *Nikola Šubić Zrinjski - operom kroz povijest*, te ustvrditi poveznicu između Ivana pl. Zajca i Nikole Šubića Zrinskog, kakvo ih junaštvo veže i što me uopće zainteresiralo i navelo da odaberem ovu temu te zašto je priča o herojstvu potrebna svim budućim generacijama.

U drugom poglavlju osvrnut ću se na lik Nikole Šubića Zrinskog te kako ga je djetinjstvo i odrastanje u plemićkoj obitelji oblikovalo u junaka i mladog ratnika koji nije samo zaslužan za slobodu i stvaranje hrvatske države i slobodu hrvatskog naroda, već i drugih europskih zemalja kao što su Mađarska, Slovačka i brojne druge.

Završavajući drugo poglavlje s mišlju o Zrinskom kao mladom junaku, rad ću nastaviti поблиže objašnjavajući bitku koja ga je obilježila kao čovjeka te ga od lokalnog junaka pretvorila u legendu koja je aktualna i u današnje vrijeme. Sigetska bitka je tema koju ću opisivati u trećem poglavlju svog rada. Kroz tri potpoglavlja opisat ću opsadu, tijek bitke i naposljetku pad grada kako bih objasnio važnost ove tematike koja je zauzela važno mjesto i postala kapitalnom operom hrvatskog glazbenog svijeta i stvaralaštva te zaokupila misli ne samo skladatelja već i brojnih pisaca pjesnika i likovnih umjetnika.

Četvrto poglavlje pod naslovom *Odraslost u umjetnosti* bit će oblikovan u priču o umjetnicima i njihovim djelima u kojima ih je Nikola Šubić Zrinski i njegovo junaštvo inspiriralo i postalo muzom umjetničkog stvaranja. Uz to ću priložiti i fotografije pojedinih umjetničkih slika te prvi hrvatski povijesni ep pjesnika Brne Karnarutića *Vazetje Sigeta grada*.

Dotičući se kapitalnih djela hrvatske umjetnosti, u petom ću poglavlju, koje je upravo namjerno opsežnije od ostalih, analizirati operu Ivana pl. Zajca *Nikola Šubić Zrinjski*. To će biti ne samo konceptualna i sadržajna analiza već i opis glazbenog sadržaja po brojevima. Opisat ću ovu grandioznu glazbeno-scensku predstavu

izuzetne snage i imaginacije, koja je punih 140 godina simbol hrabrosti, odlučnosti i neugasle želje hrvatskoga naroda za slobodom i jedno od rijetkih djela Ivana pl. Zajca koje se kroz sve to vrijeme zadržalo na repertoaru naših nacionalnih opernih kuća (Zagreb, Osijek, Rijeka, Split). Uz to dotaknut ću i posebnu pažnju posvetiti dvama brojevima koji ne samo da su jedni od najpoznatijih brojeva hrvatske opere već su i predstavnici hrvatske opere u svijetu. Riječ je o *Romanci Zrinjskog* te zboru *U boj, u boj*.

Završivši s analizom opere *Nikola Šubić Zrinjski*, u šestom ću poglavlju opisati rad na ulozi Nikole Šubića Zrinjskog koju sam imao prilike pjevati u kazalištu Ivana pl. Zajca u Rijeci te kojim ću povezati slavnu priču o Sigetskoj bitci koja je već četiri i pol stoljeća urezana u kolektivnu svijest Hrvata i simbol je nepokornosti, prkosa, riješenosti da budemo i ostanemo svoji na svome, operu koja na tako grandiozan i veličanstven način prikazuje ključne trenutke ovog događaja u našem narodu te od svoje praizvedbe do danas zauzima sasvim posebno i jedinstveno mjesto, osjećaje koje je ta opera u meni pobudila tijekom izvođenja te zašto će me upravo opera *Nikola Šubić Zrinjski* obilježiti za čitav život kao čovjeka, pjevača i umjetnika.

KLJUČNE RIJEČI: Nikola Šubić Zrinjski, junaštvo, hrvatski narod, Ivan pl. Zajc, opera

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. NIKOLA ŠUBIĆ ZRINSKI	9
3. OPSADA SIGETA	11
3.1 Sigetska bitka.....	13
3.2 Pad Sigeta.....	14
4. ODRAZ U UMJETNOSTI	15
4.1 Književnost.....	16
4.2 Likovna umjetnost i arhitektura.....	19
4.3 Glazba.....	20
5. OPERA NIKOLA ŠUBIĆ ZRINJSKI	21
5.1 Ivan plemeniti Zajc.....	23
5.2 Radnja opere i likovi.....	25
5.3 Likovi i izvođački sastav.....	26
5.4 O stilu skladanja i pisanja.....	27
6. NIKOLA ŠUBIĆ ZRINJSKI - RAD NA ULOZI	30
7. ZAKLJUČAK	33
8. BIBLIOGRAFIJA	34

1. UVOD

Još je u staroj Grčkoj poznati filozof Sokrat jednom rekao kako je *Hrabar onaj čovjek koji ne pobjegne, nego ostane na svom mjestu i bori se protiv neprijatelja*. Brojni su nam junaci tijekom svjetske povijesti prikazivali herojstvo kroz prizmu raznih ratova, borbe za pravdu, borbe za ljubav, za dom i obitelj.

Upravo je takav junak bio i Nikola Šubić Zrinski. Jedan od najvećih velikana hrvatske i mađarske povijesti, slavni vojskovođa, državnik, član velikaške obitelji Zrinski, ali ponajprije svevremeni junak i heroj hrvatskog naroda poznat u cijelom svijetu.

Hrvatska je povijest u vrijeme života Nikole IV. Zrinskog, poznatog i kao Nikola Zrinski Sigetski ili Nikola Šubić Zrinski, prije svega vezana uz posljedice osmanskih prodora. Središnji posjedi obitelji Zrinski u Pounju postali su ugroženi nakon osmanskog zauzimanja Jajačke banovine 1528. godine za vrijeme Nikole III.¹

Osmanlije su tek početkom kolovoza 1566. započeli opsadu utvrde Siget. Na čelu te utvrde nalazio se Nikola Zrinski, koji je na vlastiti zahtjev 1561. postao glavnim kapetanom Sigeta. Kralj je Zrinskome ostavio na volju da u slučaju osmanske opsade ostane u Sigetu ili da ga prepusti drugom zapovjedniku. Kada se osmanska vojska približila Sigetu, Zrinski je odlučio ostati sa svojim vojnicima te je oko mjesec dana uspješno zadržavao znatno brojniju osmansku vojsku. Osmansku je vojsku vodio osobno sultan Sulejman, koji je Osmansko Carstvo doveo na vrhunac moći. Nekoliko dana prije zauzimanja Sigeta sultan je iznenada umro pa je veliki vezir Mehmed-paša Sokolović preuzeo zapovijedanje i kako ne bi utjecao na ishod bitke zatajio osmanskoj vojsci vladarevu smrt. Nakon što je požar zahvatio unutrašnjost sigetske utvrde, a bedemi počeli popuštati, branitelji su krenuli u junački proboj. Nikola Zrinski poginuo je, braneći sa svojim vojnicima utvrdu Siget, kao jedno od strateški najznačajnijih uporišta za obranu Kraljevstva te najkraćeg puta prema Budimu i Beču. Neposredno pred neizbježni pad utvrde Siget u osmanske ruke, hrabro je 7. rujna 1566. provalio iz nje s preostalim dijelom svoje vojske te zajedno s njom poginuo u boju s Osmanlijama.²

¹ Prema Petrić, Hrvoje, Nikola IV. Šubić Zrinjski, *Hrvatska revija* 3, 2017, URL:<http://www.matica.hr/hr/530/nikola-iv-subic-zrinski-27448/> (Pristup 16. 8. 2019.)

² Prema Petrić, Hrvoje, Nikola IV. Šubić Zrinjski, *Hrvatska revija* 3, 2017, URL:<http://www.matica.hr/hr/530/nikola-iv-subic-zrinski-27448/> (Pristup 16. 8. 2019.)

Uzevši u obzir sve navedeno, jasno je zašto je još jednom hrvatskom velikanu, Nikola Šubić Zrinski poslužio kao glavna inspiracija za jednu od najpoznatijih hrvatskih nacionalnih opera.

Ivan pl. Zajc, junak je hrvatskog naroda, no na posve drugačiji način. U želji za ujedinjenjem hrvatskog naroda, buđenjem nacionalne svijesti, u želji da hrvatski jezik nakon dugo vremena i borbe dobije mjesto koje zaslužuje, mjesto i status nacionalnog jezika, Zajc piše operu čiji se glavni junak, Nikola Šubić Zrinjski, borio i poginuo upravo za te ideale. Kako je jezik bitna odrednica nacionalnog identiteta, svoju borbu Zajc je usmjerio na očuvanje hrvatskog jezika skladavši operu s domoljubnim motivima, na hrvatskom jeziku s brojnim glazbenim motivima hrvatskih narodnih napjeva.

Na taj su se način dva, naizgled sasvim nespojiva junaka, našla u zajedničkoj borbi, koju su mnogo godina nakon Sigetske bitke, napokon i dobili.

2. NIKOLA ŠUBIĆ ZRINSKI

Grof Nikola IV. Zrinski, hrvatski državnik i vojskovođa, jedan je od najslavnijih velikana hrvatske, ali i mađarske povijesti. Poznat je pod mnogim imenima kao što su Nikola Zrinski Sigetski ili Nikola Zrinski Stariji. Ponekad mu se prezime piše kao Zrinski, a u modernim vremenima, zahvaljujući operi Ivana pl. Zajca, ponajviše se navodi kao Nikola Šubić Zrinjski, što s povijesnoga gledišta nije posve ispravno. Naime, iako Zrinski vuku korijene od bibrirske plemićke obitelji Šubić, oni se nakon preseljenja u Slavoniju 1347. više nisu služili tim imenom. (Katalinić, 2012)³

Nikola IV. Zrinski rodio se u Zrinu oko 1508. kao sin Nikole III. Zrinskog i krbavske kneginje Jelene Karlović, sestre hrvatskoga bana Ivana Karlovića. Ušao je u povijest ponajviše kao vojskovođa jer je ratovao protiv Osmanlija još od svoje rane mladosti. Kao vojnik istaknuo se već u svojoj 21. godini prilikom obrane Beča kada ga je car Karlo V. zbog junaštva nagradio konjem i zlatom. Osobito se proslavio 1542. godine kada se, dovodeći relativno malu postrojbu od 400 Hrvata, izravno uključio u borbu i stabilizirao carsku vojsku koja je bila u rasulu u bitci s Osmalijama kod Pešte. S obzirom na to da su ta bitka i uloga Hrvata u njoj postali nadaleko poznati, kralj Ferdinand I. je 1542. izabrao Nikolu IV. Zrinskoga za hrvatskoga bana u dobi od svega 34 godine.⁴

Godine 1543., Nikola se oženio Katarinom Frankopan, sestrom kneza Stjepana Frankopana Ozaljskoga. Tim brakom povezane su dvije tada najmoćnije hrvatske plemićke obitelji, Zrinski i Frankopani. Među potomcima se kao osobito značajni ističu i Nikolini praunuci Nikola VII. i Petar Zrinski, urotnici protiv habsburškoga dvora. (Krajcar, 2018).⁵ (slika 1.)⁶

³ Prema Katalinić, Vjera, Opera Nikola Šubić Zrinjski (op. 403, Zagreb, 1876., u: Živanović, I. (ur.), *Nikola Šubić Zrinjski glazbena tragedija u 3 čina*, Zagreb: Muzički Informativni centar Koncertne direkcije, 2012, str.7 - 10

⁴ Prema Bratulić, Josip, Sigetska bitka i njezini odjeci, *Vijenac* 592, 2016. URL: <http://www.matica.hr/vijenac/592/sigetska-bitka-i-njezini-odjeci-26156/> (Pristup: 18. 8. 2019.)

⁵ Prema Krajcar, Dražen, Smaknuti Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan - 1671., *Povijest.hr*, URL: <https://povijest.hr/nadanasnjidan/smaknuti-petar-zrinski-i-fran-krsto-frankopan-1671/> (Pristup: 15. 8. 2019.)

⁶ Preuzeto s https://www.google.com/search?q=nikola+%C5%A1ubi%C4%87+zrinski+opera+stil+skladanja&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj3rWE14XkAhUn-yoKHU27B24Q_AUIESgB&biw=1366&bih=657#imgdii=tbQ SzMeh2ja77M:&imgcr=fpXHhGi21fUFUM:

Slika 1: *Nikola Šubić Zrinski*

Kralj je Nikoli, za njegove vojne zasluge i uložena vlastita sredstva u obranu zemlje 1546. darovao Međimurje s utvrđenim gradom Čakovcem koji se nalaze u posjedu porodice Zrinski sve do njihova izumiranja krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Međimurje je Zrinskima predstavljalo najveći posjed i s njime su dodatno dobili na ugledu, a ujedno, zbog teritorijalne blizine, stekli i reputaciju u Mađarskoj.

Već 1554. Nikola IV. Zrinski stekao je i visoku plemićku titulu grofa, a tom prilikom Zrinski su dobili i novi obiteljski grb. Ipak, karijera Nikole IV. Zrinskoga nije tekla glatko. Često je dolazio u sukob s kraljem koji nije ispunjavao svoje preuzete obveze za obranu granice prema Osmanlijama ili je s neprijateljem sklapao vlastite pogodbe na štetu branitelja. Sukobi s Osmanlijama bili su brojni i ponavljali su se gotovo svake godine, a kako bi se samostalno pripremio za obranu, Nikola IV. Zrinski započeo je s organiziranjem obrane na rijeci Muri, što je važan detalj u povijesti Međimurja.⁷

⁷ Prema Heršak, Emil, Šimunko, *Joža, Međimurje - povijest, identitet i seobe*, URL: <https://hrcak.srce.hr/file/188563> (Pristup: 10. 8. 2019.)

Godine 1556. Zrinski se odrekao banske časti te je savjetovao kralju Ferdinandu I. da za novoga bana postavi Petra Erdődyja. Ipak, i kasnije je Nikola IV. Zrinski kao sudionik sabora, hrvatskoga i ugarskoga, uzeo mjesto u političkom životu te je u njemu i dalje imao značajnu ulogu. Važnost Nikole IV. Zrinskoga vidi se i po tome što je 1563. sudjelovao u krunidbi novoga kralja Maksimilijana Habsburškoga u Požunu kao direktni sudionik same kraljevske instalacije.

Ubrzo nakon smrti žene Katarine, Nikola gradi obiteljski mauzolej, unutar kompleksa pavlinskoga samostana u Svetoj Jeleni, današnjemu Šenkovcu. Nikola IV. se 1564. oženio drugi put s Evom od Roženberga s kojom je imao sina Ivana. (Petrić, 2017).⁸

3. OPSADA SIGETA

Posljednji čin Nikolina života, ujedno i onaj po kojemu je najviše poznat, dogodio se 1566. kada je sultan Sulejman I. krenuo s više od 100 000 vojnika i 300 topova na šesti vojni pohod. Cilj mu je bio osvojiti Beč, a potom čitavu Europu. Tako Sulejman I. dolazi do grada Sigeta gdje se namjerava obračunati s Nikolom Zrinskim, sigetskim kapetanom, koji je ujedno tadašnji gospodar Međimurja i zapovjednik Mađarske južno od Dunava.

Sasvim je sigurno kako je Zrinski dolazak samoga sultana Sulejmana Veličanstvenoga pod zidine Sigeta shvatio kao poseban izazov. Zrinski je dobro opskrbio grad i pripremio se za dugotrajnu obranu, a prije bitke tražio je od svojih 2500 ratnika, koji su velikim dijelom bili Hrvati, da mu obećaju poslušnost i vjernost do smrti. Prije toga sam je prisegnuo ovim riječima: *Ja, Nikola knez Zrinski, obećavam najprije Bogu velikomu, zatim njegovu veličanstvu, našem sjajnomu vladaru i našoj ubogoj domovini i vama vitezovima da vas nikada neću ostaviti, nego da ću s vama živjeti i umrijeti, dobro i zlo podnijeti. Tako mi Bog pomogao!*

⁸ Prema. Petrić, Hrvoje, Nikola IV. Šubić Zrinjski, *Hrvatska revija* 3, 2017, URL:<http://www.matica.hr/hr/530/nikola-iv-subic-zrinski-27448/> (Pristup 16. 8. 2019.)

Opsada je počela 5. kolovoza i trajala je punih mjesec dana. Već 8. kolovoza napadači su uspjeli sa svojim uporištima doći na puškomet braniteljima vukući sa sobom i topništvo. Sljedećega dana osvajaju i dio grada koji se zvao Novi grad. Dana 10. kolovoza nastavljaju s napadom na Stari grad kuda su se branitelji bili povukli. Ali, sigetska posada se i dalje junački branila i pritom nanosila teške gubitke turskoj vojsci. Zato su Osmanlije više puta pokušali podmititi branitelje, pa i samoga Nikolu, da se predaju, a Nikoli su prijetili i ubojstvom njegovoga sina Jurja. Iako su znali da ne postoje nikakvi izgledi da im pristigne pomoć, Zrinski i branitelji se nisu ni jednog trenutka pokolebali nego su ostali vjerni svojoj prisezi.

Tako su od jutra do mraka branitelji i dalje nastavili uspješno odbijati mnogobrojne juriše, nanoseći teške gubitke turskoj vojsci. Sultan Sulejman I. je iznenada umro 4. rujna, ali vezir Mehmed Sokolović vješto je zatajio njegovu smrt, da njegova iscrpljena vojska ne bi izgubila moral. Nakon što su 7. rujna vatrenim strijelama i loptama zapalili grad, Turci su očekivali predaju, ali Zrinski i preživjeli junaci provalili su iz grada, te su junački poginuli, skupo prodajući svoje živote. Nakon što je Juraj Horvat topom napravio prolaz kroz tursku skupinu kod pokretnog mosta, Nikola Zrinski krenuo je u proboj iz utvrde. Najprije je pucao iz samokresa, a zatim Turke nastavio sjeći sabljom. U neravnopravnoj bitci, Turci su Zrinskog triput pogodili iz arkebuze, dvaput u tijelo i jednom u glavu. Kada je pao s konja, okružili su ga njegovi vitezovi kako bi ga obranili. Među ostalima, poginuli su plemići Vuk Papratović, Nikola Kobač, Petar Patačić, Lovro Juranić i Đorđe Pozojević.⁹

3.1 Sigetska bitka

Iako već u poodmakloj dobi, turski sultan Sulejman I. Veličanstveni, odlučio je 1565. svoju namjeru osvajanja Beča provesti u djelo. Veliku ulogu u sultanovoj odluci imao je vezir Mehmed-paša Sokolović, koji ga je uspio nagovoriti da s brojnom, dobro opremljenom i naoružanom vojskom krenu u taj pothvat.

U ljeto 1566. moćna je osmanlijska sila stigla u jugozapadnu Ugarsku, pod tvrđavu Siget, koju je već pet godina čuvao Nikola Šubić Zrinski. Više od mjesec dana Turci su opsjedali grad nemogavši ga osvojiti, jer su branitelji pružali žestok

⁹ Prema Mijatović, Anđelko, *Obrana Sigeta*, Zagreb: Školska knjiga, 2010.

otpor i odolijevali svim napadima brojčano nadmoćnijeg i naoružanjem superiornijeg neprijatelja. Uvidjevši da će osvajanje Sigeta biti teška misija, Turci su Zrinskom ponudili slobodnu i neograničenu vlast u cijeloj Hrvatskoj, ali je on ostao postojan u obećanju da će obraniti grad ili poginuti. Nikola Šubić Zrinski i njegovi vojnici pod cijenu su vlastitih života ostali kod prisege koju su dali. Hrabro su branili povjerenu im tvrđavu i iz dana u dan Turcima nanosili teške gubitke u ljudstvu i naoružanju.

Kobnoga 7. rujna 1566. vezir Sokolović odlučio je krenuti na sve ili ništa. Njegov je cilj bio osvajanje Beča, do kojega nikada neće uspjeti doći, ako mu pod Sigetom svakodnevno gine veliki broj vojnika. Zbog toga je odlučio topništvom razoriti grad i branitelje prisiliti na predaju. Kada je vidio da nema izlaza, Nikola Šubić Zrinski odlučio je krenuti u proboj predvodeći svoju malobrojnu vojsku. (slika 2.)¹⁰

Slika II: Prikaz bitke kod Sigeta

Jurišajući iz tvrđave sa svojim zapovjednikom na čelu, gotovo svi su, uključujući Zrinskog, poginuli. Malobrojni preživjeli sigetski branitelji odvedeni su u tursko zarobljeništvo, a junački otpor koji su pružili u cijeloj je tadašnjoj Europi naišao na unisono divljenje. Nikolu Šubića Zrinskog uspoređivali su s Leonidom, spartanskim kraljem i junakom koji je više od dvadeset stoljeća prije Zrinskog također junački poginuo boreći se protiv Perzijanaca.¹¹

¹⁰ Preuzeto s

https://www.google.com/search?q=sigetska+bitka&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=5NVfL32qDJXLxM%253A%252CjZNYeFUAm9IaOM%252C%252Fm%252F02v39g&vet=1&usg=AI4_-kRLsB0wfnmCeAL5e9pqOTiM6qYhgQ&sa=X&ved=2ahUKewj1vJTN04fkAhXBk4sKHSIJCNEQ_B0wGXoECAGQAw#imgrc=5NVfL32qDJXLxM:

¹¹ Prema Skanderlić, Sandra, *Bitka kod Sigeta i junačko djelo Nikole Šubića Zrinskog*, URL:

<https://kamenjar.com/7-rujna-1566-bitka-kod-sigeta-junacko-djelo-nikole-subica-zrinskog-hajd-u-boj-u-boj/> (Pristup: 18. 8 .2019.)

3.2 Pad Sigeta

Dana 26. kolovoza, zidovi Sigeta bili su veoma oštećeni te je grad pao 5. rujna. Samo dan ranije umro je i sam Sulejman, kako se čini od starosti, ali i neke zarazne bolesti koju je dobio tijekom opsade. Zrinski se s preostalim braniteljima povukao u unutrašnji dio staroga Sigeta, u kojemu nije bilo uvjeta za nastavak borbe. Većina bi zapovjednika onoga doba u takvoj situaciji prihvatila predaju koju su Turci i dalje nudili pod časnim uvjetima, ali ne i Nikola IV. Zrinski koji je odlučio završiti život junačkim jurišem izvedenim 7. rujna 1566.

Nakon što je Juraj Horvat topom napravio prolaz kroz tursku skupinu kod pokretnoga mosta, Nikola Zrinski krenuo je u proboj iz utvrde, dok je Lovro Juranić pred njim nosio kraljevsku zastavu. Najprije je pucao iz pištolja, a zatim je borbu nastavio sabljom. U neravnopravnoj bitci, Turci su Zrinskog triput pogodili iz arkebuze – dvaput u tijelo i jednom u glavu. Kada je pao s konja, okružili su ga njegovi vitezovi kako bi ga obranili. Među ostalima, tom prilikom poginuli su plemići Vuk Papratović, Nikola Kobač, Petar Patačić, Lovro Juranić i drugi.

Mrtvom Nikoli Zrinskom janjičarski je zapovjednik dao odsjeći glavu. Truplo mu je pokopao Mustafa Vilić iz Banja Luke, nekadašnji Nikolin zarobljenik. Glavu hrvatskoga bana, jednoga od najvećih europskih junaka onoga vremena, vezir Mehmed-paša Sokolović poslao je svojem bratiću budimskom paši Mustafi.

Ovaj ju je, kao opomenu, poslao carskom generalu Egonu od Salma. U tabor carske vojske kod grada Đura, glava Nikole Zrinskoga dopremljena je 14. rujna. Nikolinu su glavu 18. rujna preuzeli njegov sin Juraj IV. Zrinski, zet Baltazar Batthyány i svak Franjo Tahy. Donijeli su je u Čakovec, a pokopana je u obiteljskoj grobnici Zrinskih u Svetoj Jeleni.

Siget je pao, ali kako su iscrpljeni Osmanlije tijekom bitke ostali bez sultana, a pritom izgubili i puno vremena i vojnika, nije im bilo druge nego da odustanu od invazije na Beč i Europu.

Znameniti francuski kardinal Richelieu, ministar na dvoru kralja Luja XIII, napisao je ovo: *Čudo je trebalo da Habsburško Carstvo preživi. I to čudo dogodilo se u Sigetu.* Četvorica preživjelih sigetskih branitelja kasnije je otkupljena, a među njima

su bili nećak Zrinskog, Gašpar Alapić, te komornik Franjo Črnko, koji je kasnije na hrvatskom, njemačkom i latinskom jeziku vjerno i potanko opisao sigetsku katastrofu.¹²

4. ODRAZ U UMJETNOSTI

Bitka kod Sigeta predstavlja jednu od središnjih točaka hrvatske povijesti, jednako kao što je i zapovjednik utvrde, Nikola Šubić Zrinski, jedna od njezinih centralnih figura. Oni to nisu postali zbog toga što bi se bitka odvila na dotad nezabilježen način, nego zahvaljujući nizu okolnosti zbog kojih je bitka u samo nekoliko godina nadrasla svoju povijesnu važnost i prerasla u mit koji je u narednim stoljećima gotovo neprekidno ponavljan i osnaživan. Iako je ishod bio vojni poraz, moralna pobjeda branitelja postala je svojevrsan model samožrtvovanja za domovinu, narod i ideale koje se nastojalo usaditi u pojedince kako u protu-nacionalno vrijeme (do 19. stoljeća) tako i kada je nacija formirana kao primarno kulturna, a potom i politička zajednica (od 19. stoljeća nadalje).

Umjetnička produkcija na temu bitke i ličnosti Zrinskoga započela je gotovo odmah, ali do 19. stoljeća najbrojnije su bili narodne, didaktičke i junačke pjesme i spjevovi, dramski tekstovi te kroničarska djela. U 19. stoljeću primat preuzimaju glazbena (opere, marševi, simfonijske pjesme) i likovna djela (slike i kipovi). Tada je Zrinski postao istinski i nacionalni simbol borbe za slobodu hrvatskog naroda.¹³

4.1 Književnost

Sigetska bitka, osobna požrtvovnost i hrabrost bana Nikole Zrinskoga vrlo brzo postaju omiljena tema hrvatske književnosti. U rasponu od stotinu godina, dakle od 1584. do 1684., u hrvatskoj su književnosti objavljena tri velika pjesnička djela, tri glavna hrvatska spjeva o Sigetskoj bitci. U Veneciji je 1584. objavljeno *Vazetje Sigeta grada* Brne Karnarutića, 1660. *Opsada sigecka Petra Zrinskoga* (riječ je o

¹² Prema Mijatović, Anđelko, *Obrana Sigeta*, Zagreb: Školska knjiga, 2010.

¹³ Prema Milković, Kristina, Tuksar, Stanislav, *Bitka kod Sigeta i Nikola Šubić Zrinski u umjetnosti*, *Muzikološki zbornici*, Zagreb: 2018.

knjizi Adrijanskoga mora sirena), i 1684. i 1685. u Linzu, pa u Beču *Odiljenje sigetsko Senjanina* Pavla Rittera Vitezovića. Dodamo li tomu i mađarski spjev Nikole Zrinskoga, u stotinu godina, uz neke spjeveve i pjesme, bugarštice, usmene narodne književnosti te manji spjev Vladislava Menčetića Trublja slovinska iz 1665., sigetska je epopeja, u kojoj se veliča hrvatski otpor, opjevavaju narodne patnje i oplakuje 'rasuta baščina', bitno odredila hrvatsku literaturu druge polovine 16. i cijeloga 17. stoljeća, u razdobljima manirizma, baroka i kasnoga baroka, klasicizma i rudimentarnih elemenata prosvjetiteljstva.

Rodoljublje, otpor protiv turskih osvajača, bili su česta tema hrvatske književnosti i znatno prije Sigetske bitke. Znali su ih vrsno umjetnički artikulirati hrvatski renesansni pjesnici, ali i hrvatski latinisti humanisti, poput Jurja Šišgorića i Jana Panonija, dakako i otac hrvatske književnosti, Marko Marulić. Njegova *Judita* proizašla je iz aktualiteta njegova vremena, iz povijesnih okolnosti, koje su bile u punom znaku turskih osvajanja i prodora prema zapadnim zemljama kršćanske Europe. Marulićeva obrada biblijske priče o hrabroj udovici nastala je kao izraz pjesnikove zabrinutosti za egzistencijalnu ugrozu hrvatskoga naroda. Turci su osvojili splitsko polje, po Šišgorićevoj *Elegiji*, opustošili i šibensko polje, sa splitskih su se zidina mogla vidjeti njihova nasilja i pustošenja. Pred tom neposrednom opasnošću za hrvatski narod i zemlje Hrvata, ali i pred opasnošću za cjelokupni kršćanski Zapad, Marulić je ispjevao dvije domoljubno zabrinute pjesme *Molitvu suprotiva Turkom* i *Tužen'je grada Hjerzolima* s kojima, uz potresno svjedočenje o teškim hrvatskim prilikama iz pera popa Martinca, kad Turci, 1493., »nalegoše na jazik hrvatski«, započinje višestoljetna hrvatska *lamentatio reliquiae reliquiarum* zbog njihova zlosilja. Tako Hanibal Lucić u svojoj *Robinji* opisuje tešku sudbinu pojedinca i cijele narodne zajednice; Petar Zoranić u svojim *Planinama* zbog turske prisutnosti vidi prorijeđena, opustošena i razbijena stada hrvatskih pastira, oslikava tužno stanje svoga užega zavičaja, svoje 'rasute baščine', ali i širega nacionalnoga područja.

Nije nimalo čudno što je Brne Karnarutić, neposredno nakon Sigetske bitke, odlučio posegnuti za aktualnim i istinitim događajem takve snage i takva značenja kao što je tema njegova spjeva. Karnarutić se dakle nije utekao kakvoj biblijskoj zgodi i njezinoj obradi da bi komentirao svoje vrijeme i zbivanja svojega doba, nego je crpio iz tadašnjih prepričavanja toga povijesnoga događaja, posluživši se jednim prijepisom Črnkova opisa opsjedanja i pada Sigeta.

Ferenc Črnko je, naime, bio tajnik i komornik Nikole Zrinskoga koji je preživio sigetski boj i koga je iz turskoga zarobljeništva otkupio Juraj Zrinski, sin Nikolin. Na njegov poticaj se Črnko prihvatio pisanja sigetske kronike, bilježeći sva zbivanja u Sigetu i oko Sigeta, upućen u sve što se tamo događalo i u određene stvari koje drugima sigurno nisu bile poznate. Njegov su spis, dnevnu kroniku o opsadi i padu Sigeta, čitali u ono doba kao senzacionalno neposredno svjedočenje i prvorazrednu zanimljivost. Zato je Črnkov spis već 1568. preveden na latinski i tiskan u Beču, istodobno u dva izdanja i na njemačkom jeziku, a do 1570. i u dva izdanja u talijanskom prijevodu. Interes je očito za recentni ratni događaj bio iznimno velik. Hrvatski glagoljski izvornik, pisan ikavskom čakavštinom, pronađen je tek početkom 20. stoljeća, objavljen prvi put 1912., da bi ga četiri godine poslije, uz kraću raspravu i komentar objavio Stjepan Ivšić.

Črnkovi podatci su od iznimne važnosti za povijest, koliko hrvatsku, toliko europsku, ali oni, pisani gotovo dnevničkim zabilješkama kao kronika zbivanja od 15. lipnja do konačnoga pada grada 7. rujna 1566., nose u sebi književne vrijednosti te se o spisu zaista može govoriti i kao o književnom djelu. Črnkova književna kronika o jednom od najvažnijih događaja u tadašnjoj Europi, odnosno jedan od njezinih prijepisa poslužio je Brni Karnarutiću za njegov spjev *Vazetje Sigeta grada*, prijepis koji nije posve istovjetan sačuvanu glagoljskom izvorniku, ali kojega se pjesnik toliko držao da ga je doslovce preuzimao u svoje dvostruko rimovane dvanaesterce, naslanjajući se na neizbježiv uzor koji je imao u Marku Maruliću: u stihu, jeziku i stilu. ¹⁴ (slika 3.)¹⁵

¹⁴ Kombol, Mihovil, *Povijest hrvatske književnosti do preporoda II*, Zagreb: 1961., str. 169.

¹⁵ Preuzeto s

https://www.google.com/search?q=vazetje+sigeta+grada&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=RchGaml8NsRdGM%253A%252CV8XnSZHT_jzeYM%252C%252Fg%252F122jx1g8&vet=1&usg=AI4_-kSBxmdk9Akysaa0EUe1NrtsaLl9jA&sa=X&ved=2ahUKewik1afB1YfkAhVjx4sKHWL6Cg0Q_B0wCnoECAoQAaw#imgrc=RchGaml8NsRdGM:

Slika III: Prvo izdanje djela "Vazetje Sigeta grada" u Mlecima 1584. godine

4.2 Likovna umjetnost i arhitektura

Prema autoru Andreju Žmegaču,¹⁶ motiv Bitke kod Sigeta i pogibija Nikole Šubića Zrinskoga u hrvatskome se slikarstvu javljaju razmjerno kasno – tek tristo godina nakon samoga događaja. S druge strane, prilog Milana Pelca o životopisima i portretima znamenitih ljudi iz 16. stoljeća, jasno pokazuje kako pod utjecajem humanističkih ideja i na hrvatskim prostorima jača “kult istaknutih i znamenitih ljudi” među kojima se od ljudi hrvatskoga podrijetla javljaju samo Matija Vlačić Ilirik i sigetski heroj Nikola Zrinski, čiji su likovi i djela prikazani već u ilustriranim izdanjima do početka 17. stoljeća. Rad Katarine Horvat-Levaj *Nikola Šubić Zrinski i hrvatska arhitektura 16. i 17. stoljeća* prati širenje graditeljskih utjecaja kontinentalne Hrvatske u doba Sigetske bitke. Još jedna iznenađujuća činjenica jest da se na hrvatskome prostoru spomenici Nikoli Šubiću Zrinskome počinju podizati tek u 21. stoljeću, dok je istovremeno u Austriji i Mađarskoj ta praksa znatno ranijega datuma, to jest od druge polovice 19. stoljeća.

¹⁶Prema Žmegač, Andrej, Sigetska bitka u hrvatskom slikarstvu, u: Tuksar, S. (ur.), *Odjeci Bitke kod Sigeta i mita o Nikoli Šubiću Zrinskom u umjetnosti*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2018, str. 205-215.

Za ove su prostore posebno značajne njegove arhitektonske realizacije, koje donose inovativne oblike u fortifikacijsku, rezidencijalnu i sakralnu arhitekturu. Štoviše, na trima različitim lokalitetima – Čakovcu, Ozlju i Sv. Heleni kraj Čakovca – utemeljuje na našem području prototipska rješenja renesansnoga utvrđenog četverokrilnog dvorca, jednokrilne kurije i centralne crkve, koja će postati temelj razvoja hrvatske arhitekture tijekom druge polovine 16. i prve polovine 17. stoljeća. Ujedno, činjenica da su Zrinski svojim posjedima, od Hrvatskog primorja do mađarskih ravnica, ujedinili dotada nekoherentno hrvatsko područje (s jedne strane uronjeno u mediteransku kulturu, a s druge izloženo srednjoeuropskim utjecajima), daje ovim građevinama dodatno značenje.¹⁷

Važno je i naglasiti kako je povodom 500. obljetnice rođenja Nikole Šubića Zrinskog, u Čakovcu podignut spomenik Nikoli IV. Zrinskom, brončani kip, visok oko 3 metra. Kip je postavljen u perivoju uz velebni dvorac Zrinskih i svečano otkriven 6. prosinca 2008.¹⁸

4.3 Glazba

Ishodišna točka budućih glazbenoscenskih uprizorenja bila je drama *Zriny* njemačkoga romantičkoga pisca Theodora Körnera, koji je pripadao, zajedno s Kleistom, Rückertom i Arndtom, krugu pjesnika ratova za oslobođenje, odnosno ratova protiv Napoleona te je u njima, ne navršivši ni 22 godine, i poginuo.

Tragediju *Zriny* u pet činova napisao je u jampskim jedanaestercima 1812. Koliko je poznato, u Zagrebu je tijekom 19. stoljeća izvedena u izvornom obliku, dakle na njemačkom jeziku, tri puta. Druga izvedba od 4. listopada 1834. posebno se ističe u povijesti hrvatskoga kazališta jer je njome obilježeno otvorenje nove kazališne zgrade, tzv. Stankovićeva kazališta na Markovu trgu.¹⁹

Samo sedam godina poslije Körnerov je *Zriny* preveo na hrvatski pod naslovom *Nikola Zrinski* Stjepana Marjanovića Brođanina te je kao »igrokaz u pet

¹⁷ Prema Horvat-Levaj, Katarina, Nikola Šubić Zrinski i hrvatska arhitektura 17. i 18. stoljeća, u: Tuksar, S. (ur.), *Bitka kod Sigeta i Nikola Šubić Zrinski u umjetnosti* agreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2016, str. 237 - 260.

¹⁸ Prema Bunjac, Branimir, *Nikola Šubić Zrinski - osoba i djelo*, 2015., URL: http://www.zupa-svetijuraj nabregu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=648:nikola-ubi-zrinski-osoba-i-djelo&catid=27:nikola-zrinski-sigetski&Itemid=58 (Pristup: 16.8.2019.)

¹⁹ Katalinić, Vjera, Još jedan *Zrinski* prema Theodoru Körneru, *Arti musices*, 31 Zagreb: 2000, 1–2, 217–224.

činova« i izveden dva puta. Dvadeset godina poslije u istom je prijevodu, ali sad kao »junačka igra u pet činova«, naslovljena *Nikola Šubić Zrinski (Zriny)*, opet je postavljena na scenu i odigrana dva puta. Pod istim naslovom i podnaslovom preveo je Körnerovu dramu i Špiro Dimitrović Kotoranin, te je u njegovu prijevodu izvedena 6 puta – tri predstave u Zagrebu i tri na gostovanju u Sisku..²⁰

Körnerova drama potaknula je više autora na skladanje glazbenoscenskih djela. Ponajprije valja spomenuti Franza Xavera Kleinheinza, koji je skladao scensku glazbu upravo za Körnerovu dramu i s tom je glazbom bila izvedena 1812. godine. Slijedi melodrama *Zriny* Franza Josepha Gläsera na libreto Richarda Genéea, koja je izvedena u Berlinu 1836. godine. Libreto nije međutim u potpunosti sačuvan, nego samo neki dijelovi umetnuti u partituru.

Brojna su druga glazbena djela inspirirana Sigetskom bitkom i Nikolom Šubićem Zrinskim. Neka od njih poznata su nam zasad samo nominalno. Tako Lovro Županović spominje balet *Zriny* njemačkog skladatelja Richarda Scharffa, simfonijsku pjesmu *Zriny* austrougarskoga skladatelja Karla Goldmarka i orkestralnu koračnicu *Mikuláš Zrinský* češkoga skladatelja Rudolfa Obruče.

Županovićevu popisu danas možemo dodati uvertire: *Zrinyi* mađarskoga skladatelja austrijskog podrijetla Györgyja Ruzitske, *Ouverture zu »Niklas Zriny«* za klavir četveroručno njemačkoga skladatelja Felixa Draesekea, izravno povezanu s Körnerovom dramom i tiskom objavljenu orkestralnu uvertiru naslovljenu *Ouverture zu Th. Körner's 'Zriny'* njemačkoga skladatelja Ludwiga Deppea, orkestralnu uvertiru *Zrinyi* mađarskog skladatelja Ernóa Dohnányija, zatim orkestralni *Zrinyi-Marsch* austrijskog skladatelja Carla Michaela Ziehrera te *Zrinyi szózata* za bariton i zbor glasovitoga mađarskog skladatelja Zoltána Kodálya. Napokon, i u opusu hrvatskoga skladatelja Miroslava (Stjepana) Grđana spominje se simfonijska pjesma *Zrinskom gradu*. Najrecentnije je glazbenoscensko djelo na tu temu, ali ne prema Körnerovoj drami, rock-musical *Zrinyi 1566* iz 2009. godine tekstopisca Leventea Moravetza i skladateljâ Szabolcsa Balásyja, Krisztiána Horvátha i Zoltána Pappa.²¹

²⁰ Katalinić, Vjera: Nikola Zrinyi (1508-66) as a National Hero in 19th-Century Opera between Vienna, Berlin, Budapest and Zagreb, *Musica e storia*, 12, Zagreb: 2004, 3, 611–648.

²¹ Prema Fabio, Nedjeljko: Zrinjski prije Nikole Šubića Zrinjskog, u: Nikola Batušić, Boris Senker (ur.): *Krležini dani u Osijeku 1998. Hrvatska dramska književnost i kazalište u europskom kontekstu*, druga knjiga, Zagreb –

Ipak, najrecentnije djelo na tu temu nastala je 1916. kao izgubljeno mladenačko djelo njemačkog skladatelja Kurta Weilla. Tako zapravo ostaju dvije u potpunosti sačuvane opere skladane prema Körnerovoj drami, koje su usto vezane za hrvatski kulturološki prostor: *Zrinyi* odnosno *Zrinski* Augusta Adelburga Abramovića i *Nikola Šubić Zrinjski* Ivana pl. Zajca.²²

5. OPERA NIKOLA ŠUBIĆ ZRINJSKI

Zadaci koje je Ivan Zajc preuzeo po dolasku u Zagreb, 1870. godine, bili su vezani uz vođenje škole Glazbenog zavoda. Dok je u 1861. godine utemeljenom Narodnom kazalištu trebao uspostaviti i voditi operni odjel, dakle organizirati odgovarajući vokalni i instrumentalni ansambl, ali i izgraditi standardni repertoar u koji je trebao uključiti i onaj “originalni”, nacionalni korpus djela iz vlastitog pera. U tom je pogledu imao zadatak oživjeti nacionalnu glazbeno-scensku tradiciju Vatroslava Lisinskog, koja, zbog prerane skladateljeve smrti, ali i specifičnih društveno-političkih i kulturnih značajki sredinom 19. stoljeća, nije uspjela niti odgovarajuće zaživjeti. Nacionalno potvrđivanje hrvatskog identiteta i pomoću opere u tom je razdoblju bilo vrlo važno s obzirom na poljuljane nacionalne težnje i njihovo nedovoljno ostvarivanje u recentnim povijesnim zbivanjima, prvenstveno brojnim kompromisima u Hrvatsko-ugarskoj nagodbi 1868. godine.²³

Zajčeva suradnja s piscem Josipom (Hugom) Badalićem, autorom libreta prema Körnerovu predlošku, pokazala se veoma uspješnom. Badalić je izostavio neke Körnerove scene i likove, neke je od njih objedinio, skratio stih pretežito u šesterce i osmerce te u djelu, zamišljenom u tri čina, osam slika i 32 prizora, ostvario relativno jasan dramaturški plan. Badalićev libreto bio je objavljen prigodom praižvedbe i tako postao službenim libretom Zajčeve opere *Nikola Šubić Zrinjski*. (slika 4.)²⁴

Osijek, 2000., Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta – Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku – Pedagoški fakultet, Osijek, str. 11–18.

²² Prema Katalinić, Vjera: Još jedan *Zrinski* prema Theodoru Körneru, *Arti musices*, 31 (2000) 1–2, str. 217–224.

²³ Prema Katalinić, Vjera: Još jedan *Zrinski* prema Theodoru Körneru, *Arti musices*, 31 (2000) 1–2, str. 217–224.

²⁴ Preuzeto s

https://www.google.com/search?q=nikola+%C5%A1ubi%C4%87+zrinski+praižvedba&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwix9_fD1ofkAhXowYsKHR54DXwQ_AUIESgB&biw=1366&bih=608#imgrc=mqgxDcFZHIp3dM

Slika IV: Slika plakata s praiizvedbe opere Nikola Šubić Zrinjski 1876. godine

5.1 Ivan plemeniti Zajc

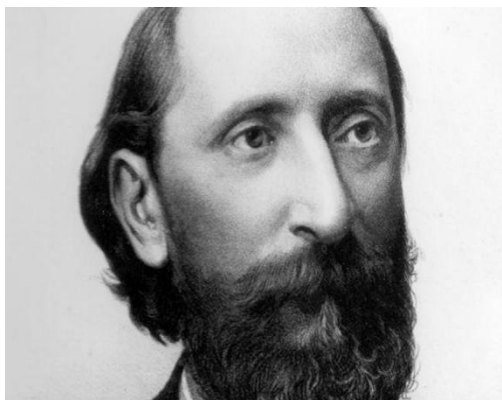
Ivan pl. Zajc, hrvatski je skladatelj, dirigent i pedagog. Rođen u Rijeci 3. kolovoza, 1832, Zagreb, 16. XII. 1914). najznačajniji glazbenik koji je djelovao u Hrvatskoj u posljednoj trećini 19. stoljeća. Rođen i odrastao u glazbenoj obitelji, gdje je dobio prvu glazbenu naobrazbu. Iako mu je bila namijenjena pravnička karijera, potpuno se posvetio glazbi.²⁵

Nakon završenoga glazbenog obrazovanja na gradskoj glazbenoj školi u Rijeci, briljantno je položio prijamni ispit i započeo studij kompozicije na Konzervatoriju u Milanu. Okončao je studij kompozicije odličnim uspjehom, iako nije diplomirao, te se vratio u Rijeku, gdje ga je čekalo zaposlenje nastavnika gudaćih glazbala u školi i kazališnoga dirigenta. Uz to je i sustavno skladao, ne samo komornu i orkestralnu glazbu nego i opere: osim *Adelije* i *Mesinske nevjeste* (*La sposa di Messina*, obje neizvedene) te niza nedovršenih opernih ulomaka, skladateljski dotjerano i zrelo

²⁵ Katalinić, Vjera, Opera Nikola Šubić Zrinjski (op. 403, Zagreb, 1876., u: Živanović, I. (ur.), *Nikola Šubić Zrinjski glazbena tragedija u 3 čina*, Zagreb: Muzički Informativni centar Koncertne direkcije, 2012, str. 7 - 10

djelo *Amelia, ili Razbojnik (Amelia, ossia il Banditto)* prema F. Schilleru, izvedeno je u riječkome kazalištu 1860.²⁶

Ipak, zbog želje za proširivanjem skladateljskih vidika otišao je 1862. s obitelji u Beč, gdje je, uz pomoć F. von Suppéa, rodonačelnika bečke operete, započeo karijeru kao skladatelj u tome žanru. Uz to je neko vrijeme djelovao kao pedagog u opernom institutu Polyhymnia, a katkad i sam dirigirao izvedbama svojih djela. U punih sedam godina bečkoga boravka skladao je, izveo, a djelomice i objavio osamdesetak skladbi, među kojima su uglavnom komorna djela (kvadrilje, polke i koračnice za glasovir, vokalno-instrumentalne skladbe na hrvatske, njemačke i talijanske tekstove), te komične opere i operete (ukupno dvanaest), izvedene u bečkim kazalištima u predgrađu. Isto je toliko opereta ostalo nedovršeno i/ili neizvedeno. (slika 5.)²⁷

Slika V: Ivan pl. Zajc

Godine 1866. s velikim je uspjehom izveden zbor *U boj!* na tekst F. Markovića, koji je deset godina poslije uklopio u operu *Nikola Šubić Zrinjski*. Nakon imenovanja počasnim članom Hrvatskoga glazbenog zavoda (1867), započeli su pregovori o Zajčevu dolasku u Zagreb, što je i ostvareno u siječnju 1870., kada je došao na mjesto ravnatelja novoosnovane Opere Hrvatskoga narodnoga kazališta i Hrvatskoga glazbenog zavoda. Novu je opernu scenu otvorio svojom operom *Mislav* (1870), a nacionalnu povijesnu trilogiju nastavio je operama *Ban Leget* (1872) i *Nikola Šubić*

²⁶ Prema Krajcar, Dražen, Smaknuti Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan - 1671., *Povijest.hr*, URL:

<https://povijest.hr/nadanasnjidan/smaknuti-petar-zrinski-i-fran-krsto-frankopan-1671/>

(Pristup: 15. 8. 2019.)

²⁷ Preuzeto s

https://www.google.com/search?q=ivan+pl+zajc&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjgw_Dh2ofkAhW0losKHAPKD10Q_AUIESgB&biw=1366&bih=608#imgrc=Bkeg9w3IUBaTM:

Zrinjski (1876), nakon čega se okrenuo vedrijim temama u operama i operetama (npr. *Lizinka*, *Zlatka*, *Pan Tvardovski* i dr.). Uz to je na zagrebačku opernu scenu do 1889. postavio gotovo 90 opera (prije svega G. Verdija, potom G. Donizettija, G. Meyerbeera i dr.) i opereta (nekoliko vlastitih, zatim F. von Suppéa, J. Offenbacha i dr.). Nakon 1890. potpuno se posvetio pedagogiji i komponiranju, a tek je povremeno svirao i u komornim ansamblima.

Popis Zajčevih kompozicija načinio je H. Pettan i on broji više od 1100 opusa. Zajc je bio iznimno plodan skladatelj: skladao je crkvenu glazbu (19 misa, 50-ak duhovnih i svjetovnih oratorija i kantata), popijevke (oko 170 na hrvatske, talijanske i njemačke tekstove), oko 300 zborova, oko 80 orkestralnih djela, oko 100 komornih i glasovirskih skladbi, no najznačajniji je po skladbama za glazbenu scenu: 19 opera, 26 opereta i 22 scenske glazbe.

Rano, riječko razdoblje obilježila je opera *Amelia*, dok je u bečkom razdoblju prevladavala opereta, među kojima je skladateljski i dramsko-scenski najzrelija *Momci na brod!*

. Za hrvatski nacionalni pokret posebno je značajna njegova povijesno-nacionalna trilogija (1870–76), s tematikom iz hrvatske povijesti i povijesnih legendi, među kojima *Nikola Šubić Zrinjski* ostaje jednom od najboljih i najizvođenijih nacionalnih opera.²⁸

5.2 Radnja opere i likovi

Predigra, I.čin (3 slike, 12 prizora)

Sultan Sulejman Veličanstveni kreće na bojni pohod kojemu je cilj osvajanje Beča. Na tom putu želi pokoriti utvrdu Siget u Ugarskoj koju brani mala hrvatsko-ugarska četa na čelu sa slavnim vojskovođom i hrvatskim banom Nikolom Šubićem Zrinskim. Ova je vojna akcija poznata u Sigetu, tako da se četa sprema na obranu. Časnik Juranić zaprosio je ruku banove kćeri Jelene. Zrinski daje suglasnost i obećaje ju

²⁸ Prema Leksikografski zavod Miroslava Krležje, *Zajc, Ivan, ml.*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66730> (Pristup: 15.8.2019.)

nakon uspješno završenog boja. Imenuje Alapića svojim zamjenikom, a s cijelom posadnom zaklinje se na bezuvjetnu obranu Sigeta do posljednje kapi krvi.

II.čin (2 slike, 8 prizora)

Osmanlije u taboru pred Sigetom, slave obljetnicu pobjede na Mohačkom polju, koju opisuje Timoleon. Sulejman šalje Mehmed Pašu Zrinjskome da ishodi predaju Sigeta bilo prijetnjama i ucjenom, bilo ponudom nagrade. Zrinjski je svjestan da bedemi ne mogu izdržati tursku navalu. Stoga naređuje povlačenje u staru jezgru utvrda, a novi dio daje zapaliti. Romancom se oprašta od grada, nagovješćujući i svoj kraj. Mehmed Paša dolazi i prenosi Sulejmanove ponude, no Zrinjski ih s gnušanjem odbija i pokazuje mu plamen koji guta grad.

III.čin (3 slike, 12 prizora i Katastrofa/Apoteoza)

Sulejman umire u svom čadoru, a Mehmed će to zatajiti vojsci i nakon bitke se vratiti u Carigrad. Jelena pjeva majčinu uspavanku i zaspi, a u snu vidi vile koje slave njezino vjenčanje s Juranićem. Kad se prene, Juranić dolazi i donosi prijeteće vijesti; Jelena želi radije umrijeti od njegova bodeža nego pasti Osmanlijama u ruke. Nakon kratka oprostaja on to i učini. Zrinjski i Eva opraštaju se prije konačne bitke; slijede zadnje naredbe Zrinjskog i oproštaj od vojnika i časnika uz zajednički poklik i zbor U boj! Apoteoza je živa slika koja predstavlja proboj iz plamtećeg grada i kaos bitke kojom završava opera.²⁹

5.3 Likovi i izvođački sastav

Izvođački sastav opere *Nikola Šubić Zrinjski* sastoji se od sve ukupno 19 solista u njenoj originalnoj verziji, zborskog korpusa te simfonijskog orkestra.

29

Katalinić, Vjera, Opera Nikola Šubić Zrinjski (op. 403, Zagreb, 1876., u: Živanović, I. (ur.), *Nikola Šubić Zrinjski glazbena tragedija u 3 čina*, Zagreb: Muzički Informativni centar Koncertne direkcije, 2012, str. 25-30

Solisti:

Nikola Šubić Zrinjski, hrvatski ban, zapovjednik Sigeta - bariton

Eva, njegova žena - sopran/mezzosopran

Jelena, njihova kći - sopran

Gašpar Alapić - bas

Lovro Juranić - tenor

Vuk Paprutović - tenor

Sulejman Veliki, turski car - bas

Mehmed Sokolović, veliki vezir - tenor

Mustafa - tenor

Ali Portuk - bariton

Ibrahim Beglerbeg - bas

Levi, liječnik Sulejmanov - bariton

Timoleon - bariton

Osmanka - sopran

Sokolica - sopran

Mejra - sopran

Fatima - alt

Zulejka - alt

Glasnik - bariton

Zbor

Orkestar:

2 flaute (2. = picc.)

2 oboe

2 klarineta u B (također i klarineta u A)

2 fagota

4 roga u F

2 trube u B (u izvorniku trube u F)

3 trombona

Timpani

Tam-tam
Mali bubanj
Veliki bubanj s činelama
Triangl
Glokenšpil
Gudači
Na pozornici: puhački ansambl

5.4 O stilu skladanja i pisanja

Zajc je primjenio neke skadateljske postupke koji su odudarali od njegove verdijanske orijentacije i u nekoj mjeri usvojio neke Wagnerove principe. Ipak, nije mogao sakriti svoju “operetnu” prošlost, koja je katkada donosila dobre rezultate, ali je katkad i trivijalizirala ozbiljan i junački prizor. Iako se u većini opernih djela hvalila Zajčeva instrumentacija, katkad je prepoznata kao jednolična i jednoobrazna. Skladatelj je, međutim, pisao glazbu za konkretni ansambl, koji je tek trebalo učvrstiti i ojačati, radio je u brzini i često nakon premijere dorađivao svoja djela. Valja ukazati i na jednu Zajčevu originalnost koja je, međutim, tek u novije vrijeme prepoznata, a to je rijedak prikaz sna na sceni (a ne samo priča o snu), kao što je to njegova vizualizacija vila iz Jeleninog sna.

Ipak, prepoznatljive i prepoznate vrijednosti Zajčeve opere “Nikola Šubić Zrinjski” već na njezinoj premijeri 04.11.1876., te činjenica da je redovito punila opernu kuću na prvih pet izvedbi u studenom te godine, 12 puta u sezoni 1876./77., kao i na stotoj izvedbi 1919. godine, svrstavaju je među najpopularnije hrvatske opere, što zahtjeva i odgovornost u njezinom predstavljanju - u izvedbama, snimkama, pa i ovom prvom tiskanom partituroom kao ishodištem za njezino šire upoznavanje nakon 136 godina.

Partitura opere Nikola Šubić Zrinjski pokazuje istodobno kozmopolitska iskustva talijanskoga i njemačkoga glazbenoga stila (kao posljedica Zajčeva boravka u Milanu i Beču) i namjeru za stvaranjem nečega specifično hrvatskoga. Dakle, s jedne se strane unutar talijanskih temelja (u melodijskoj komponenti) nazire vagnerijanski utjecaj tragom diskretne uporabe svojevrtnih lajtmotiva, koji kontrastira i supostoji s nacionalnim aspektima opere, tj. s eksplicitnim hrvatskim identifikacijskim idiomima;

oni se javljaju ponajprije na tekstnom, a u manjoj mjeri i na glazbenom planu. Takvi se eksplicitno hrvatski (glazbeni) identifikacijski idiomi u širem smislu vezuju ne samo uz spomenute navode dvaju napjeva (Uspavanka Jelene “Cvate ruža rumena” s napjevom Čuk sedi i Jelenin san : pjev vila “Ljubio je goluban” s napjevom Svraka ima dugi rep iz okolice Zagreba / Samobora/), već i uz istaknut ideologem U boj (s obzirom na tekst).

Donoseći narodni tekst simbolima prirode (golubice i golubana), dodatna se snaga nesvakidašnje ljubavi (između Jelene i Juranića) posebno naglašava jer o njoj pjevaju vile.

U pogledu glazbenoga oblikovanja oba su spomenuta narodna napjeva (iz Međimurja, odnosno iz Samobora) strofne forme, dakle za glazbenofolklornu oblikovnu tvorbu karakterističnoga idioma. Naposljetku, s obzirom na najeksponiraniji ideologem, skladatelj je, uključivši budnicu *U boj* u apokaliptičnom finalu opere stvorio snažan kontrast između nježne i idilične slike uspavanke i sekvence Jelenina sna u 3. činu (u blaženstvu i zadovoljstvu kao potpunoj suprotnosti stvarnosti), koje tomu finalu prethode, čime je neposredno prije snažno naglašenoga nacionalnoga duha (budnice) pojačao dramatičnost (koja se, doduše, postupno pripremala fragmentima te budnice tijekom opere kada su hrvatski junaci na sceni). Osim toga, i na primjeru toga zbornoga odlomka analiza stiha i strofe ukazala je na niz osobitosti. Analiza otkriva posebnost toga odlomka. Ta je bitna činjenica razlogom da se tekst posve podčinio melodiji premda se, makar i u posve modificiranom obliku, javila reminiscencija na narodni deseterac. Štoviše, i u zbornom će se finalu *U boj* naći formulativni oblici: vjerni junaci, grudi plamte, mača zvek, dome naš, dušman prijek itd. Tragom tih činjenica otvara se mogućnost promišljanja i o tom zbog čega se taj završni prizor u operi nerijetko poistovjećuje sa samom operom ili kako to da je isti (p)ostao (gotovo) jedinim njezinim prepoznatljivim znamenom. Štoviše, postao je ne samo temeljnim simbolom opere, već je, nadrastajući svoju prvotnu ulogu, poprimio još od vremena svoje pojave crtu bezvremenosti (znakovitu za mitsko vrijeme) i otvorenost ideologiji. Osobito scena “žive slike” kojom opera završava, ali i završni (zborni Finale) slika je “govornoga” iskaza koja se pokazuje kao strukturno-semantičko sredstvo s funkcijom: “slikovnošću” proizvesti ekspresivnost kao bitnu kvalitetu komunikacije, matičan primjer snažne i koncentrirane umjetničke poruke (autorove intencije) i zato što su u njem na “malom prostoru” sublimirani sadržaji/značenja sa simboličkom vrijednošću

prepoznavanja (ideologemi) povoljni za moguću (daljnju) mitologizaciju i ideologizaciju. Drugim riječima, osim spoja nekoliko različitih glazbenih tradicija (skladateljevih prethodnih glazbenih iskustava kozmopolitske provenijencije te specifično hrvatskoga glazbenoga idioma u manjoj mjeri), na tekstnom se planu javlja baština starijih hrvatskih (dubrovačkih) pisaca melodrama i usmene književnosti te iskustvo europskoga romantizma (njemačke romantičke poezije), ali i hrvatskoga romantičkoknjiževnoga nasljeđa (na tragu Vraza, Preradovića, Šenoe, primjerice). I kao što se i u onodobnom poimanju hrvatske nacije, koja je (tada) još u procesu konstituiranja, spaja nekoliko povijesnih linija, tako se u Zajc–Badalićevu djelu zapravo sublimiraju dva ključna pristupa nacionalnoj operi, kao koncept integracije odlomaka temeljenih na folkloru, na tradiciji u svim aspektima glazbenoscenskoga i tekstnoga tkiva s jedne, te izlazišta u historicističkom djelu, s druge strane. Budući da taloge iskustva nacionalnoga bića nosi svaki njegov individuum u sebi, u obliku arhetipova ili mitova (Čolović 2011: 93), i tema o Zrinskome kao junaku kolektiviteta (i u Zajčevoj operi) utjelovljenje je naroda koji svoj nacionalni identitet potvrđuje martirijskim iskustvom vlastita junaka.³⁰

6. NIKOLA ŠUBIĆ ZRINJSKI - RAD NA ULOZI

Sjećam se kada sam prvi puta gledao "Zrinjskog".

Bilo je to još na početku mog glazbenog školovanja kada još nisam niti znao da će mi životni poziv biti pjevanje, a kamo li da ću jednoga dana i sam biti s "druge strane". Sjećam se da je to zapravo bilo prvi puta da me nešto zaista i istinski zaintrigiralo i izazvalo u meni istinsko divljenje. I to ne zato što sam znao što je tehnika pjevanja, već zato što je ta glazba u meni nešto probudila. Taj naboj, ta spremnost odreći se svega za spas domovine, za očuvanje nečeg istinski vrijednog i sada nakon još puno odslušanih "Zrinjskih" me iznova i iznova takne i u meni probudi neki poseban naboj. I danas, dosta godina kasnije, kada o glazbi znam mnogo više nego tada, osjećaj je isti.

19. listopada 2018. godine, bio je dan kada sam prvi puta zakoračio na daske kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci i vrlo simbolično utjelovio njegovog junaka Nikolu

³⁰ Prema Palić-Jelavić, Rozina, *Ideologemi u operi Nikola Šubić Zrinjski Ivana pl. Zajca*, Zagreb: HAZU, 2012.

Šubića Zrinjskog. Iako sam, na početku školovanja, mislio da taj dan možda neće doći, ili barem ne u tako skoroj budućnosti, došao je.

Uloga za koju se svaki mladi hrvatski bariton sprema dugi niz godina, što zbog izrazite tehničke zahtjevnosti, što zbog izrazite glumačke zahtjevnosti, koja iziskuje od interpreta zrelost i životno iskustvo, bila je povjerena meni i samim time, stavila me na veliki test. Test mojih pjevačkih sposobnosti, tehničke spremnosti, glumačkih mogućnosti, psihičke stabilnosti i povrh svega emocionalne zrelosti.

Ulogu Nikole Šubića Zrinjskog prvi sam se puta usudio sanjati već u srednjoj školi. Međutim, tada mi je kao mladom bas baritonu to bilo nedosežno pa je moj "Zrinjski" čekao prvu godinu studija pjevanja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, kada sam, tada već malo zreliji i malo većeg opsega, obzirom na promjenu faha iz bas baritona u baritona, bio u mogućnosti vježbati tako veliku i zahtjevnu ulogu. Moj optimizam nije dugo trajao, jer naravno, rad na svakoj ulozi, pa tako i ovoj iziskuje mnogo rada, truda, vježbe, kondicije, smijeha, suza, a ponajviše bioloških uvjeta koji se tijekom razvoja glasa mijenjaju.

Na trećoj godini studija u sklopu kolegija *Operne uloge*, po prvi sam puta imao priliku raditi na ulozi u cijelosti. Tada sam, zaokupljen velikim poštovanjem prema ulozi, uspio otpjevati sve dijelove opere po prvi puta te neke dijelove izvesti u sklopu kolegija *Operna gluma*. Već sam tada, pjevajući je po prvi puta na pozornici ispred kolega, znao da je ta uloga nešto posebno i da se ne može uspoređivati ni s jednom drugom. Veliku zaslugu u tome zasigurno ima činjenica što je opera na mom materinjem jeziku, no povrh toga, ono što me od prvoga dana očarava i što mi od prvog takta uvertire stvara osjećaj topline cijelog tijela jest glazba, čija je svaka nota prožeta onom pravom, iskonskom ljubavlju jednog čovjeka za drugog.

Na ulozi sam nastavio raditi do kraja svog školovanja. Svake godine uočavao sam pomake kako u tehničkom smislu tako i u želji da je jednog dana zaista i otpjevam na velikoj pozornici. I dok sam ansamble relativno lako svladavao bez većih poteškoća, broj koji mi je stvarao najviše poteškoća, bila je arija, tj. Romanca Zrinjskog. Iako naizgled jednostavna trodjelna pjesma, već od prve fraze, samim pogledom na notni tekst, jasno je kako je riječ o tehnički vrlo zahtjevnom broju. Počevši s uvodna dva vrlo lijepa lirska takta, odsvirana na "kraljici legato fraze" - oboi, pred pjevačem je zadatak jednako tako lirski i s velikim legatom otpjevati četverotaktnu uzlaznu frazu u oktavnom opsegu. Uz posebnu pažnju na legato linijama, vrlo je važno paziti i na poziciju tona bez čije je pravilnosti ovaj broj gotovo nemoguće izvesti. Nakon lirskog

A dijela, slijedi B dio koji je mnogo odrješitiji i 'junačkiji', a u čijoj je pratnji tutti orkestar u ponavljajućim krešendiranim akordima koji kao da najavljuju tinjanje vatre, dok junak Zrinjski gleda kako mu Osmanlije pale grad. Na kraju, Zajc ponavlja A dio koji je sada još zahtjevniji obzirom da mu je prethodio B dio koji karakterno i pjevački zahtjeva drugačiji karakter pjevanja i interpretacije. U posljednja dva takta Romance, Zajc je sažeo bit cijelog svog djela. Riječju "Zbogom" koju izgovara čovjek čiji grad koji je godinama stvarao gori pod najezdom Turaka, bez suze u oku i s mišlju kako će već sutra njegova žena, djeca, cijeli narod pa i on sam biti mučeni i ubijeni, ali i dalje ima hrabrosti ustrajati u svojoj zamisli za spas doma i zemlje koja mu je dala život, istaknuo je sve odlike svog junaka, ali i svih junaka hrvatskoga naroda prije i poslije njega.

Upravo s tom mišlju, mogu reći kako je ova uloga neizmjereno bogatstvo ne samo za hrvatskog pjevača, nego za pjevače diljem svijeta koji u sebi osjećaju tu ljubav prema domu, prema jeziku kojem govore, prema ljudima s kojima se svaki dan susreće, prema mentalitetu koji mu je karakterističan i obitelji s kojom raste. Razmišljajući na taj način, ne mogu zamisliti bolji početak svoje karijere od debija u ovoj operi i u ulozi takvog junaka.

Sam rad u kazalištu oduvijek me je privlačio. Ta mogućnost umjetničke pluralnosti, oduvijek mi je pričinjauala zadovoljstvo. U režiji Dore Ruždjak Podolski i pod dirigentskom palicom mo. Igora Vlajnića te uz pomoć kolega iz kazališta, vrlo

sam uspješno otpjevao tri predstave u alternaciji s odličnim Robertom Kolarom. (slika 6.)³¹

Slika VI: *Opera Nikola Šubić Zrinjski u produkciji HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci*

³¹ Preuzeto s

https://www.google.com/search?biw=1366&bih=608&tbn=isch&sa=1&ei=tMdWXf2hM_e71fAP4cOGAY&q=nikola+%C5%A1ubi%C4%87+zrinjski+rijeka&oq=nikola+%C5%A1ubi%C4%87+zrinjski+rijeka&gs_l=img.3...223074.229729..229868...3.0..2.875.8621.0j5j7j4j3j2.....0....1..gws-wiz-img.....0..0i67j0i24j0i10i24j0i19j0i30i19.f7UKEPsmNt4&ved=0ahUKEwj9y5zG1ofkAhX3XRUIHeGhAWQQ4dUDCAY&uact=5#imgrc=4qKj557sW5GFOM

Osjećaj te prve predstave, vjerujem, neću nikada zaboraviti. Osjećaj zadovoljstva prilikom pjevanja Zakletve Zrinjskog, a čiji je tekst Hugo Badalić tako snažno napisao:

*Tako meni Boga velikoga,
Braniti ću Siget svojom krvlju.
Ostavit vas braćo nikad neću
Dok u meni živo srce bije. (slika 7. i 8.)³²*

Slika VII i VIII: Opera *Nikola Šubić Zrinski* u produkciji HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci

Osjećaj da sam dio nečeg velikog, ne samo tada na pozornici, već hrvatske povijesti, osjećaj ponosa što sam dio naroda koji se uvijek borio za spas svoje zemlje i mnogo drugih misli u tom su se trenutku sjedinili s glazbom i učinile taj trenutak nezaboravnim. Nadam se da će Zrinski biti junak koji će me još dugo pratiti tijekom karijere koja je počela upravo operom koja nosi njegovo ime.

³² Preuzeto s

https://www.google.com/search?biw=1366&bih=608&tbn=isch&sa=1&ei=tMdWXf2hM_e71fAP4cOGAY&q=nikola+%C5%A1ubi%C4%87+zrinski+rijeka&oq=nikola+%C5%A1ubi%C4%87+zrinski+rijeka&gs_l=img.3...223074.229729..229868...3.0..2.875.8621.0j5j7j4j3j2.....0....1..gws-wiz-img.....0..0i67j0i24j0i10i24j0i19j0i30i19.f7UKEPsmNt4&ved=0ahUKEwj9y5zG1ofkAhX3XRUIHeGhAWQQ4dUDCAy&uact=5#imgrc=Ey2itQW5oiwXDM:

7. ZAKLJUČAK

Na poslijetku, preostaje samo jedno pitanje. Zašto je Hrvatima Zrinski toliko važan? S jedne strane, Zrinski nije branio Hrvatsku, Osmanlije su pregazile Slavoniju da bi ušli u ugarsku Baranju. Zrinski također nije pao kao hrvatski ban jer to je već desetak godina bio Petar Erdödy, nego kao mađarski kapetan. Ipak, Siget je pao, Zrinski je poginuo, a izgubljenom bitkom osigurana je pobjeda u ratu. Ta pobjeda mnogo je veća nego što se tada smatralo. Nije to bila pobjeda protiv Turaka, ali je Hrvatima tri stoljeća kasnije ta bitka postala simbolom koji je trebao hrvatskoj politici u 19. stoljeću i koji je tek tada dobio svoj pravi značaj.

Isto tako je i danas. Turke su zamijenili nemilosrdni uvjeti u zemlji u kojoj živimo, a svatko od nas postao je Zrinski. Kako će ova bitka završiti, ostaje na nama. U današnjem vremenu kada sve više mladih odlazi u svijet u potrazi za boljom budućnosti i samom egzistencijom, preostaje mi samo zaključiti kako bismo svi u sebi trebali pronaći malo „Zrinskog“. Boriti se, ne napuštati kad je najteže, ostati vjeran obitelji, ljudima, domovini veliki je blagoslov, ali i teret ne samo nekadašnjih junaka već i svih nas danas. Ali prije svega osjećaj odgovornosti i ljubavi je ono što je Nikolu Šubića Zrinskog vodilo u boj i zbog čega možda danas ne bi bilo Hrvatske i zbog čega se mi danas ne bismo mogli zvati Hrvatima, hrvatskim narodom. Upravo zato je ova priča, ovaj istiniti događaj nešto što je vrijedno istraživati, proučavati, pisati o tome i prezentirati svim mladim i starijim ljudima koji su možda izgubili vjeru u bolje sutra te da nam se svima kroz upoznavanje hrvatske bogate povijesti možda barem jednim dijelom vrati osjećaj junaštva i volje za spas ove duge i bogate tradicije na koju svi možemo biti ponosni.

*“Junaci braćo,
Ma gdje se Hrvat s Turci bije
Za dom se bori svoj
I gdje god Hrvat krvcu lije,
Slobode bije boj!” (slika 9.)³³*

Slika IX: Hrvatski stijeg

³³ Preuzeto s

https://www.google.com/search?biw=1366&bih=608&tbn=isch&sa=1&ei=I8tWXYKGO63ylwSt4Le4BQ&q=hrvatski+stijeg+i+nebo&oq=hrvatski+stijeg+i+nebo&gs_l=img.3...36137.40102..40352...0.0..3.517.4518.4j6j2j4j1.....0....1..gws-wiz-img.....0j0i30.OHZdXkE79mo&ved=0ahUKewjCo7bp2YfkAhUt-YUKHS3wDVCQ4dUDCA Y&uact=5#imgcr=ZjIprw0taiopmM:

8. BIBLIOGRAFIJA

Bratulić, Josip, Sigetska bitka i njezini odjeci, *Vijenac* 592, 2016. URL: <http://www.matica.hr/vijenac/592/sigetska-bitka-i-njezini-odjeci-26156/> (Pristup: 18. 8. 2019.)

Bunjac, Branimir, *Nikola Šubić Zrinski - osoba i djelo*, 2015., URL: http://www.zupa-svetijuraj nabregu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=648:nikola-ubi-zrinski-osoba-i-djelo&catid=27:nikola-zrinski-sigetski&Itemid=58 (Pristup: 16.8.2019.)

Fabrio, Nedjeljko: Zrinjski prije Nikole Šubića Zrinjskog, u: Nikola Batušić, Boris Senker (ur.): *Krležini dani u Osijeku 1998. Hrvatska dramska književnost i kazalište u europskom kontekstu*, druga knjiga, Zagreb – Osijek, 2000., Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta – Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku – Pedagoški fakultet, Osijek, str. 11–18.

Heršak, Emil, Šimunko, *Joža, Međimurje - povijest, identitet i seobe*, URL: <https://hrcak.srce.hr/file/188563> (Pristup: 10. 8. 2019.)

Horvat-Levaj, Katarina, Nikola Šubić Zrinski i hrvatska arhitektura 17. i 18. stoljeća, u: Tuksar, S. (ur.), *Bitka kod Sigeta i Nikoal Šubić Zrinski u umjetnosti* agreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2016, str. 237 - 260.

Katalinić, Vjera, Još jedan *Zrinski* prema Theodoru Körneru, *Arti musices*, 31 Zagreb: 2000, 1–2, 217–224.

Katalinić, Vjera: Nikola Zrinyi (1508-66) as a National Hero in 19th-Century Opera between Vienna, Berlin, Budapest and Zagreb, *Musica e storia*, 12, Zagreb: 2004, 3, 611–648.

Katalinić, Vjera, Opera Nikola Šubić Zrinjski (op. 403, Zagreb, 1876., u: Živanović, I. (ur.), *Nikola Šubić Zrinjski glazbena tragedija u 3 čina*, Zagreb: Muzički Informativni centar Koncertne direkcije, 2012, str.7 - 10

Katalinić, Vjera, Opera Nikola Šubić Zrinjski (op. 403, Zagreb, 1876., u: Živanović, I. (ur.), *Nikola Šubić Zrinjski glazbena tragedija u 3 čina*, Zagreb: Muzički Informativni centar Koncertne direkcije, 2012, str. 25-30

Kombol, Mihovil, *Povijest hrvatske književnosti do preporoda II*, Zagreb: 1961., str. 169.

Krajcar, Dražen, Smaknuti Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan - 1671., *Povijest.hr*, URL: <https://povijest.hr/nadanasnjidan/smaknuti-petar-zrinski-i-fran-krsto-frankopan-1671/> (Pristup: 15. 8. 2019.)

Leksikografski zavod Miroslava Krležje, *Zajc, Ivan, ml.*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66730> (Pristup: 15.8.2019.)

Mijatović, Anđelko, *Obrana Sigeta*, Zagreb: Školska knjiga, 2010.

Milković, Kristina, Tuksar, Stanislav, *Bitka kod Sigeta i Nikola Šubić Zrinski u umjetnosti*, *Muzikološki zbornici*, Zagreb: 2018.

Palić-Jelavić, Rozina, *Ideologemi u operi Nikola Šubić Zrinjski Ivana pl. Zajca*, Zagreb: HAZU, 2012.

Petrić, Hrvoje, Nikola IV. Šubić Zrinjski, *Hrvatska revija* 3, 2017, URL: <http://www.matica.hr/hr/530/nikola-iv-subic-zrinski-27448/> (Pristup 16. 8. 2019.)

Skanderlić, Sandra, *Bitka kod Sigeta i junačko djelo Nikole Šubića Zrinjskog*, URL: <https://kamenjar.com/7-rujna-1566-bitka-kod-sigeta-junacko-djelo-nikole-subica-zrinjskog-hajd-u-boj-u-boj/> (Pristup: 18. 8 .2019.)

Žmegač, Andrej, *Sigetska bitka u hrvatskom slikarstvu*, u: Tuksar, S. (ur.), *Odjeci Bitke kod Sigeta i mita o Nikoli Šubiću Zrinskom u umjetnosti*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2018, str. 205-215.